

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ РОСІЇ І БІЛОРУСІ

У статті аналізуються вихідні ідеї, принципи та перспективи інтеграційного об'єднання Російської Федерації і Республіки Білорусь. Розглянуто сучасний стан його соціально-політичної трансформації.

Ключові слова: інтеграція, трансформація, соціальний, політичний.

В статье анализируются исходные идеи, принципы и перспективы интеграционного объединения Российской Федерации и Республики Беларусь, рассмотрено современное состояние его социально-политической трансформации.

Ключевые слова: интеграция, трансформация, социальный, политический.

The initial ideas, principles and prospects of the Russian Federation and the Republic of Belarus' integration union as well as the modern state of its socio-political transformation are analyzed in this article.

Keywords: integration, transformation, social, political.

Добровільне об'єднання держав, як свідчить світовий інтеграційний досвід (наприклад, країн Європейського Союзу), означає, в першу чергу, не політичний і навіть не військовий союз, а інтеграцію національних економік, встановлення інтеграційних зв'язків між галузями народного господарства окремих країн. Економічна інтеграція вимагає об'єднання ринків, формування єдиного економічного простору на базі такої форми державності, яка відповідає інтересам учасників міждержавного утворення. Аналіз наукових публікацій [1; 2, С. 223] свідчить, що необхідною передумовою об'єднання країн є сумісність економічних і політико-правових систем, певна синхронність і одночасність економічної та соціально-політичної трансформації держав, які об'єднуються.

Росія і Білорусь посідають особливе місце в інтеграційних процесах у рамках СНД. Утворення субрегіональних угруповань передбачає, як правило, лише економічну інтеграцію. При формуванні російсько-білоруського союзу сторони заявили про об'єднання двох країн у Союзну державу. Об'єктивними передумовами російсько-білоруської інтеграції є геополітичні, економічні та історичні фактори, які потребують подальшого дослідження.

Росію і Білорусь можна характеризувати як різномасштабні і різнопланові економічні суб'єкти світового господарства, кожен з яких має свої національні пріоритети. Разом з тим, вони відчувають спільні реальні загрози їхньому внутрішньому розвитку, подолання яких, як свідчить світова практика, може бути вирішено у рамках інтеграційного об'єднання. Наростаючі тенденції глобалізації і регіоналізації у світі не залишають російсько-білоруському союзу достатнього часу для того, щоб адекватно, без

вtrat реагувати на сучасні геоекономічні, геополітичні та військово-стратегічні реалії.

Підписанням 21 лютого 1995 р. у Мінську Договору про дружбу, добросусідство і співробітництво терміном на десять років, президенти Республіки Білорусь і Російської Федерації відкрили першу сторінку міждержавної інтеграції у пострадянській історії цих країн. 2 квітня 1996 р. у Москві було підписано Договір про створення Співтовариства Білорусі і Росії з метою об'єднання матеріального та інтелектуального потенціалів двох держав для підйому економіки, створення умов для підвищення рівня життя народів і духовного розвитку особистості [3, С. 63].

У Договорі держави-учасниці задекларували готовність створити єдиний економічний простір зі спільним ринком і вільним пересуванням товарів, послуг, капіталів та робочої сили. Сторони погодилися у стислі строки створити єдину нормативно-правову базу для усунення міждержавних бар'єрів та обмежень у здійсненні рівних можливостей для вільної економічної діяльності, завершити створення спільного митного простору з об'єднаною службою управління, уніфікувати грошово-кредитні та бюджетні системи з метою створення умов для запровадження єдиної валюти.

У соціальній сфері передбачалося забезпечення рівних прав громадян Росії і Білорусі в отриманні освіти, у працевлаштуванні та оплаті праці, у придбанні майна у власність, у володінні, користуванні та розпорядженні ним. Малося на увазі запровадження у країнах – учасниках Співтовариства єдиних стандартів соціального захисту, вирівнювання умов пенсійного забезпечення, призначення допомоги і пільг для ветеранів війни та праці, інвалідів та малозабезпечених сімей.

Головним органом Співтовариства стала Вища Рада, до складу якої увійшли керівники держав, урядів і парламентів обох країн. Основними функціями Ради є ухвалення рішень з широкого кола соціально-економічних проблем учасників міждержавного утворення, визначення загальних принципів забезпечення безпеки, військового будівництва, розвиток нормативно-правової бази, затвердження бюджету.

29 квітня 1996 р. у Санкт-Петербурзі було підписано Угоду про Парламентські збори – законодавчий орган двох країн. Їхніми основними функціями є: розвиток нормативно-правової бази інтеграції держав-учасниць у політичній, правовій, економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах; прийняття нормативно-правових актів зі статусом законодавчої рекомендації; сприяння уніфікації законодавств держав-учасниць інтеграції; забезпечення взаємодії парламентів двох країн з питань їхнього міждержавного утворення; розгляд проєкту спільного бюджету; здійснення контрольних функцій у межах, встановлених Уставом Співтовариства, а пізніше – Уставом Союзу; розгляд міжнародних договорів, укладених від імені Співтовариства (Союзу). Продовжується робота щодо перетворення Парламентських зборів у повноцінний Союзний парламент – представницький і законодавчий орган Союзної держави, який мають обирати безпосередньо громадяни Росії і Білорусі [3, С. 65].

Виконавчий Комітет як постійно діючий орган для налагодження практичної роботи з реалізації Договору розпочав свою діяльність з 17 червня 1996 р.

2 квітня 1997 р. у Москві було підписано Договір про Союз Білорусі і Росії, 23 травня того ж року – Статут Союзу. Ці документи, в яких детально розкрито механізм інтеграційного процесу, склали основоположну установчу базу Союзу. Пріоритет було надано розвитку узгоджених інтеграційних процесів у політичній сфері. Економічну стратегію Союзу було розширено та поглиблено завдяки додатковим напрямам господарської взаємодії. Вона стала новим етапом в інституційному оформленні інтеграції Росії і Білорусі [3, С. 66].

Ключове місце в економічній стратегії Союзу відводилося забезпеченню динамічного економічного розвитку держав-учасників, формуванню єдиного економічного простору, створенню рівних умов господарювання, у тому числі, для вільної конкуренції і гарантій діяльності господарюючих суб'єктів на території Союзу, створенню та розвитку спільної інфраструктури (зокрема, об'єднанню транспортної і енергетичної систем та системи зв'язку, формуванню єдиного науково-технологічного та інформаційного простору). В економічній стратегії Союзу декларувалася необхідність розробки і реалізації узгодженої програми проведення ринкових реформ з урахуванням особливостей економічного розвитку кожної з двох держави-учасниць.

У фінансовій сфері передбачалася уніфікація грошово-кредитних, бюджетних і податкових систем, створення необхідних умов для введення єдиної валюти. У торговельно-економічній сфері наголос робився на розвиток взаємної торгівлі, формування єдиної митної території, використання у відносинах з третіми країнами однакового режиму торгівлі, спільних митних тарифів та заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі. Фактично у рамках Союзу планувалося створення митного союзу двох країн.

З метою ефективного використання економічного потенціалу двох країн передбачалося узгодження структурної політики, створення умов для діяльності спільних транснаціональних компаній тощо.

Соціальні завдання Союзу передбачали, головним чином, уніфікацію систем соціального захисту населення двох країн, сприяння розвитку освіти, взаємозбагачення культур, забезпечення рівних умов для збереження і розвитку етнічної, культурної та мовної самобутності народів.

Установчі документи Союзу не внесли принципових змін до державного устрою Росії і Білорусі, бо кожна з них зберігала свій державний суверенітет, незалежність і територіальну цілісність, конституцію, державний прапор, герб та інші атрибути державності. Разом з тим, держави-учасниці Союзу визначили загальні перспективи свого зближення, вказавши, що розвиток Союзу має бути спрямовано на поступове просування до добровільного об'єднання країн на основі вільного волевиявлення народів, виходячи з конституцій держав-учасниць Союзу та загальноприйнятих принципів і норм міжнародного права.

Проте інтеграційні процеси характеризувалися непослідовністю і неконкретністю: пріоритетні задачі розвитку Союзу ставилися, головним чином, у політичній сфері, тоді, як економічна взаємодія включала перелік стратегічних напрямів без зазначення термінів і механізмів їхньої реалізації. Інституційне оформлення інтеграції в рамках Союзу по суті повторювало основні завдання, визначені у рамках Співтовариства у вигляді декларацій та намірів. Тим часом, втілення у життя положень установчих документів Союзу об'єктивно потребувало від владних структур держав-учасниць підвищеної уваги до створення умов для переходу до реального об'єднання країн. Цього у реальності не проглядалося, зокрема, через протидію з боку певної впливової частини правлячої еліти Росії. У дальшому просуванні вперед почали виявлятися відмінності в підходах до регулювання соціально-економічних і політичних процесів у кожній з країн. Це не лише відсувало строки досягнення декларованих цілей Союзу, а ставило під сумнів самий факт можливості цього.

З метою подолання кризи в інтеграційному процесі президенти двох країн 25 грудня 1998 р. підписали Декларацію про подальше об'єднання Білорусі і Росії, яка викладала стратегію невідкладних дій в інтеграційному процесі [3, С. 70]. Декларація закріпила нове концептуальне і стратегічне положення, згідно з яким створення союзних органів державної влади і управління, яким Росія і Білорусь делегують широкі повноваження у соціально-економічній сфері, у зовнішній політиці, забезпеченні оборони і безпеки, покликане об'єднати зусилля двох країн і народів для ефективної відповіді викликам ХХІ ст..

Аналіз становлення Росії і Білорусі як незалежних держав показав, що в рамках розвитку Союзу багато негативних факторів нівелювали інтеграційні зусилля сторін, працюючи на роз'єднання їхніх економік, фінансових систем, законодавства, гальмуючи розвиток господарчих зв'язків. Для прискорення інтеграційних процесів держави-учасниці мали розробити комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на поетапне об'єднання Росії і Білорусі, у першу чергу, в економічній сфері, а також у сферах правовій, політичній, соціальній та інших.

Президенти Росії і Білорусі 8 грудня 1999 р. підписали Договір про створення Союзної держави з додатком у вигляді Програми дій Республіки Білорусь і Російської Федерації з реалізації його положень. Програма розкриває етапи створення Союзної держави, їхній зміст, а також терміни реалізації конкретних завдань взаємодії [3, С. 71].

У Договорі вперше було виділено як пріоритетну стратегічну мету на етапі формування Союзної держави створення єдиного економічного простору для забезпечення соціально-економічного розвитку на основі об'єднання матеріального та інтелектуального потенціалів держав-учасниць, використання ринкових механізмів функціонування економіки. Сторони зобов'язалися проводити узгоджену політику в міжнародних справах, у сфері оборони, безпеки, боротьби зі злочинністю, у соціальній і культурній сферах, виконувати всі функції, притаманні найбільш розвиненому типу інтеграційного об'єднання.

Отже, можна констатувати, що новий етап інституційного оформлення інтеграції Росії і Білорусі передбачав створення саме нової держави, а не обмеження перехідними формами інтеграції. Договір був забезпечений конкретним планом дій з прискорення економічних реформ і поглиблення демократичних перетворень. Він враховував європейські стандарти інтеграції, базувався на них, спрямовував країни-учасниці до чітко визначених рамок діяльності.

Історичний досвід показує, що будь-яка інтеграція – це багатосторонній і тривалий у часі процес. Для формування взаємовигідного об'єднання двох країн у нових історичних умовах необхідно, у першу чергу, налагодити ефективне торгово-економічне співробітництво, забезпечити зближення курсів реформ, уніфікацію законодавства. Без створення необхідних економічних, політичних, соціальних, правових передумов передчасно і безперспективно ставити питання щодо об'єднання двох держав [4, С. 96].

Головним зовнішньоекономічним завданням двох країн в умовах створення Союзної держави є всебічне стимулювання підвищення національної конкурентоспроможності Росії і Білорусі, адаптації їхніх зовнішньоторгових операторів до норм і правил глобального ринку з метою досягти в перспективі якісної зміни нинішнього так званого периферійного типу їхньої участі у світогосподарських зв'язках. Для Росії і Білорусі розвиток реального сектору економіки є єдиним шляхом зміцнення позицій у світовій економіці. Пріоритетне значення у формуванні промислової політики в рамках Союзної держави має набути стратегія інноваційного розвитку як єдино можливої форми економічного прогресу в умовах глобалізації [5; 6].

Зовнішньоекономічна діяльність, крім прямого економічного ефекту, дає можливість загалом покращити економічну ситуацію у двох країнах, зокрема:

- реалізувати потенційні можливості науки та високих технологій;
- зберегти індустріальний та технологічний базис економіки;
- створити перспективи для використання виробничих потужностей, проектно-конструкторських організацій, розширити зайнятість працездатного населення;

- підтримати коопераційні зв'язки і створити сприятливі умови для формування вигідних економічних відносин з іншими країнами;

- сприяти виникненню конкретних матеріальних передумов для залучення високих технологій з розвинених країн;

- розвивати вітчизняну базу високотехнологічного виробництва й інформаційних послуг, сприяти виникненню перспектив ефективного економічного обміну, одержання прибутку, пов'язаного з використанням ноу-хау і технологічним лідерством.

Зміцнення та розвиток експортного потенціалу двох країн набуває особливого значення на сучасному етапі економічних перетворень як фактор підтримки багатьох галузей виробництва та джерело надходження валюти для задоволення виробничих та соціально-економічних потреб. Цілеспрямований розвиток експортного виробництва стає важливим елементом структурної

перебудови економіки, спрямованої на технологічну модернізацію та підвищення конкурентоспроможності двох країн.

Побудова постіндустріальної економіки можлива лише на базі повноцінної індустріальної економіки. Науково-технологічний підйом можливий на базі потужного конгломерату білорусько-російських інноваційних взаємодій, зокрема, у рамках академій наук, галузевих організацій і підприємств, окремих вчених і підприємців.

Особливості сучасної геополітичної і гео економічної ситуації на пострадянському просторі визначають специфічний зміст стану соціально-політичної трансформації як безпосередньо Росії і Білорусі, так і їхнього міждержавного об'єднання. Розрив господарських зв'язків колись єдиного народногосподарського комплексу після утворення нових незалежних держав на теренах колишнього Радянського Союзу вимагав від правлячих еліт продекларувати визнання необхідності координації економічної політики на пострадянському просторі як ключової умови виживання нових державних утворів в умовах фактичної дезінтеграції. Росія фактично примусила Білорусь реінтегруватися до Євразійського і Митного союзу. Опинившись у міжнародній ізоляції, президент Білорусі під політичним, енергетичним і економічним тиском з боку РФ був змушений заради збереження власного авторитарного режиму погодитися на участь у російських інтеграційних проєктах.

Практика самостійного існування нових держав показала, що пострадянський простір не є єдиним економічним полем, а егоцентризм і національний прагматизм правлячих еліт перетворився на визначальний фактор у взаєминах між країнами-членами СНД. За цих несприятливих внутрішніх та зовнішніх умов для економічної реінтеграції пострадянського простору спроба об'єднання Білорусі і Росії і створення в перспективі єдиної державності на новій двосторонній основі може стати позитивним прикладом соціально-політичної трансформації.

Інтеграційне об'єднання Російської Федерації і Республіки Білорусь продовжує суперечливу соціально-політичну трансформацію. Союзна держава важко просувається шляхом політичного і економічного єднання, стикаючись з перепонами, пов'язаними з нерівноваговими характеристиками геополітичного, економічного і соціального характеру. Гальмівним фактором є різнопланові економічні моделі розвитку двох держав: у Росії – ліберально-риночна, у Білорусі – централізовано-державна. Життєздатність російсько-білоруського об'єднання, у першу чергу, залежить від стратегічного забезпечення політичної і економічної безпеки Союзної держави у дедалі більш глобалізованому світі.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М.Пахомов та ін. – К.: Україна, 1997. – 237с. 2. Чекаленко Л. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): Підручник для студентів вищих навч. закл. 2 вид. / Людмила Чекаленко. – К.: Кондор, 2011. – 290 с. 3. Годин Ю.Ф. Россия и Белоруссия на

пути к единению. Проблемы экономической безопасности союзного государства / Ю.Ф. Годин. – Москва: Междунар. отношения, 2001. – 304 с. 4. Ирхин А.А. Геополитические циклы Евразии и национальные интересы Украины / А. А. Ирхин. – Севастополь: РИБЭст, 2011. – 294 с. 5. Бирюков А.В. Инновационное направление современных международных отношений / А. В. Бирюков, Е. С. Зиновьева, А. В. Крутских и др. – Москва: Аспект Пресс, 2010. – 295 с. 6. Васильев О.А. Міжнародне співробітництво в інноваційно-технологічній сфері в контексті подолання економічної кризи / О.А.Васильєв: [антологія творчих досягнень] Вип.6. – К.: ICEMB НАН України, 2012. – С. 86 – 91.

УДК 316.422:330.34(476)

Богданович І.І.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЯК ПЛАТФОРМА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ В РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ

У статті розглянуто зміст соціально-економічних перетворень, спрямованих на подолання кризових явищ і створення платформи для суспільно-політичної модернізації у Республіці Білорусь. Акцентовано увагу на формуванні моделі сталого розвитку, орієнтованої на побудову унітарної демократичної держави, на розвиток сучасного громадянського суспільства і на формування соціально орієнтованої ринкової економіки.

Ключові слова: Республіка Білорусь, соціально-економічні перетворення, реформування економіки, сталий розвиток, економічна стратегія, ефективність.

В статье рассмотрено содержание социально-экономических преобразований, нацеленных на преодоление кризисных явлений и создание платформы для общественно-политической модернизации в Республике Беларусь. Внимание акцентировано на формировании модели устойчивого развития, ориентированной на построение унитарного демократического государства, на развитие современного гражданского общества и на построении социально ориентированной рыночной экономики.

Ключевые слова: Республика Беларусь, социально-экономические преобразования, реформирование экономики, устойчивое развитие, экономическая стратегия, эффективность.

The article discusses content of socio-economic reforms aimed at overcoming the crisis and creating a platform for social and political modernization in the Republic of Belarus. The attention is focused on creating a sustainable development model aimed at building a unitary democratic state, developing a modern civil society and building a socially oriented market economy.

Key words: Republic of Belarus, economic transformations, economic reforms, sustainable development, economic strategy, efficiency.

На початкових етапах пошуку нових підходів до соціально-економічного розвитку перед Республікою Білорусь постали складні проблеми: по-перше, подолання кризових явищ в економіці та соціальній сфері; по-друге, вибору типу моделі ринкової економіки для формування засад соціальних гарантій для населення та суспільно-політичної модернізації країни. У сучасних умовах пріоритетом Білорусі є суспільно-політична модернізація країни на основі реформування економіки у контексті забезпечення сталого розвитку.